

Heyecan ve Adli Psikiyatri

Prof. Dr. İbrahim BALCIOĞLU • Dr. Özden YILMAZ
İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Psikiyatri Ana Bilim Dalı

Prof. Dr. İbrahim Balcioğlu; 1952 yılında Bulancak / Giresun'da doğdu. Tıp eğitimini 1976 yılında Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde tamamladı. 1983 yılında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde Uzmanlık eğitimini tamamladı. Prof. Dr. Balcioğlu halen İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Hastanesi Psikiyatri Ana Bilim Dalı'nda görevine devam etmektedir. Türkiye Psikiyatri Derneği ve İstanbul Tabip Odası üyesidir.

Dr. Özden Yılmaz; 1984 yılında İstanbul'da doğdu. 2002 yılında Kocaeli Körfez Fen Lisesi'ni, 2008 yılında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'ni bitirdi. Dr. Yılmaz, halen İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Psikiyatri Ana Bilim Dalı'nda öğretimine devam etmektedir.

Heyecanın değişik tanımları mevcuttur. Bunlardan birisi de şudur: İnsanın olağan hayatı içindeki duygusal dünyasının bir sarsıntı halinde ve bir takım fizyolojik gösterilerle ortaya çıkan geçici psikolojik olaydır. Heyecanı; karışık bir psikofizyolojik olgu olarak ele almak uygundur. Heyecanların ortaya çıkışında çeşitli öğeler vardır. Bu öğeler heyecanların çeşidinde, niteliğinde, devamında, şiddetinde etkilidir. Heyecanların çeşitlerinden söz edebiliriz. Bunların arasında korku, hiddet, neşe, keder, endişe, hayret, utanma, hayal kırıklığı, estetik sayılabilir. Heyecanlı anlarda kişi yeterince uyaran alamaz, saklanmış olanları siler veya hatırlamayı çok güçleştirir. Heyecanın doğurdu-

ğu fizyolojik tablo sanıkta ve tanıkta hatırlamada zorluk ortaya çıkarır, geçici amneziye sebep olur.

Sanıklar, tanıklar, mağdurlar kalabalıkta konuşurken ve sorgulanırken, ifade verirken heyecan içinde olabilir. Bu durumda alınan ifadede çelişkiler ve karışıklıklar ortaya çıkar. Yargıcın tehdidi bu tabloyu daha da artırır.

Heyecan psikolojik aygıtımız üzerinde de etkilidir. Algı melekesi ile heyecan arasında bağlantı mevcuttur. Algı sinir sisteminin duygu kapmasından doğar. Heyecanın ortaya çıkmasında fikrin rolü vardır. Heyecan meydana getiren fikir; duygu alan yollar aracılığı ile kişiye gelmiştir. Bu

yollar nakile yararlar. Heyecanlar lokalize edilemezler. Ne korku ne hiddet için bedenimizin bir noktasında yer gösterilemez.

Heyecanı değişik duygularla ele almak gerekir. Bu duygular kişinin günlük hayatını, işlevlerini ve vereceği kararları etkiler. Kişinin yanlış hareket etmesinde heyecanın şiddetinin ve içeriğinin rolü vardır.

Heyecan ile ihtiras arasında ilişki vardır. İhtiras kişinin duygularına egemen olan, psikolojik dengesini kendisine doğru çökerten ve geçici olmayan bir olgu diye ele alınabilir. İhtiras ile heyecanı ayırmak zordur. İhtirasın başlangıcı heyecandan doğar. Heyecan sarhoşluğa, ihtiras ise hastalığa benzer. Sabit fikir ile psikolojideki ihtiras kavramları birbirine benzer.

İhtiras kişinin belirli yönde gelişmesinin adı, başka bir yönde geri kalması demektir. İhtirasın (tutkunun) kişinin iç ve dış dünyasına yönlendirici etkileri vardır. İhtiras kişinin dış dünya ile ilişkisini askıya alır, bozar. İhtiras kişiliği değiştirir, tanınmaz duruma getirir. İhtirasta devamlılık egemendir. Heyecanda geçicilik, ihtirasta devamlılık mevcuttur. İhtirasta kronikleşme hali her zaman görülebilir. Konusu aynı olan heyecanla ihtirasın birlikte bulunması zordur.

İhtiras kişinin bütün benliğini, hayatını kapsar ve psikolojik hayatına egemen olur. Makam hırsı, cimrilik, anelik aşkı ihtiras kabul edilmez. Kişi herhangi bir iş için odaklanırsa, bütün enerjisini bunun için harcarsa ihtiras ortaya çıkar.

İhtiras çoğu kere eğilim ile karıştırılır.

İkisi arasında içerik farkı yoktur, derece farkı vardır. İhtirasın doğuşunda istidat'ın yeri vardır. İnsan muhteris doğar. İhtiras muhakemeyi, zihinsel faaliyetleri etkiler, onlara ket vurur.

İhtiras çoğu kere mantığın önüne geçer, yanlış sonuçlara yol açar. İhtiras sahipleri duyguları mantığın önüne geçtiği için, davranışları dürtüseldir. Bu kişiler genellikle uyuşturucu kullanmaya eğilimlidirler. Bu bağımlılık tablosuna mantıklı açıklama getirmeye çalışırlar.

İhtirasta kendini haklı çıkarmak için mantıklı açıklamalar yapma alışkanlığı vardır. Kişi buna içtenlikle inanır. Kişi ve sosyal grupların ihtirasları her zaman vardır ve içerikleri farklıdır. Bazen bu ihtiraslar uzun zaman saklanabilir, ihtiraslar ve ihtiras sahipleri uygun zaman ve şartlar bulunca ortaya çıkar.

İhtiras bedensel ve mental olarak sınıflandırılabilir. Ancak bunlar birbirinin içine girebilir; sevgi ihtirası gibi. Sevgi ihtirası patolojik bir durum olarak adlandırılmaz. Ancak sevgi ihtirası obsesyona dönüşürse sahiplenme ortaya çıkar, muhakeme alanı daralır. Kişi böyle durumlarda mantıklı kararlar veremez, hatalı hareketlerde bulunabilir. Sahiplenme bir süre sonra kıskançlığı ortaya çıkarır.

Kıskançlık suç sahasına doğru kayma eğilimini tetikler. Kuşku da devreye eklenince kişinin iç dünyası alt üst olur, meydana gelecek olayları değerlendirip yorumlayamaz duruma gelir. Kıskançlık durumunda kişi olayları doğru değerlendirip algılar ancak yorumu ve çıkardığı sonuçlar yanlıştır. Kıskançlık patolojik duruma dönüşürse iftira ve cinayet suçlarının tetikleyicileri arasında yer alır.

Kıskançlık kişinin hayatını alt üst eder, olayları yorumlamasına sınırlama getirir. Bu kısıtlamalar içinde bunalan kişi alkol ve maddeye başvurur. Kişi alkol ve madde bağımlısı olup çıkar. Kronik alkolizm tablosundaki kişi yıkılır, sevgi ihtirası körelir.

Sevgi İhtirası ve Ceza Sorumluluğu

a) Anormal Sevgi: Sevginin anormali olur mu? Bu soruya cevap aranır.

Erotoman: Başkalarının kendisine aşık olduğuna inanır. Erotoman kişi bazen suç işleyebilir. Bu tip suçlu tanınmış kişilerin kendisine aşık olduğunu iddia eder. Onları tacize devam eder, onlara telefon edip, mektup yazar, çiçek gönderir, meskenlerine tecavüze yeltenirler. Erotomanlardaki kıskançlık patolojik düzeyde ele alınmalıdır. Psikoz tanısı konulabilir. Böyle bir psikoz tanısı alan kişilerin hukuki ehliyetleri ve ceza sorumlulukları mevcut değildir.

b) Normal Sevgi: Sevgi ihtirası bir kişiyi intihara dek götürebilir. Sevgi böyle bir durumda takdiri azaltıcı sebep sayılabilir. Bu konuda Yargıtay'ın görüşü şöyledir: Suçlunun iradesi üzerine etkili bir sevginin yol açtığı ihtiras saikası ile sevgisini reddeden kadını öldürmesi lehinde cezayı azaltan bir hal ve sebep olarak takdir edilmesi hukuk ve ceza prensiplerine aykırı değildir.

Nefret ve İntikam İhtirası: Nefret ihtirası, intikam hissini doğurur ve suç sebepleri arasında sayılır. İntikam isteğinin hiddet heyecanından ileri geldiği ve aralarında şiddet derecesi farkı olduğu iddia edilmiştir. İntikamın amacı başkasına azap vermektir. Hiddet; böyle bir durum değildir. İntikamın belli bir kişi veya özellikle topluluğa yönelebilir. Örnek: İlkel topluluklarda buna benzer bir durum vardır.

Psikolojik Açıdan İntikam

- Taarruza sevk eden,
- Düşünceye dayanan, hesaplayan gibi iki ögeye dayanır.

İntikamın bazıları uzun sürer. Bazen intikam amacına ulaşır. Amaç gerçekleşince sönme ortaya çıkar. İntikamın yol açtığı suçları şöyle sıralayabiliriz: Adam öldürme, etkili eylem, iftira, kasten yangın çıkarma, kan gütmeye.

Heyecan geçici bir tablodur. Bu yönüyle sarhoşluğa benzer. İhtiras uzun sürelidir ve hastalığa benzer denilebilir. Heyecanın şiddeti arttıkça iradenin denetimi zayıflar. İnsan psikolojisindeki düzenin ve sessizliğin bozulması düzensiz kasılmalara, kekelemeye, yersiz ve anlamsız hareketlere yol açar. Genellikle heyecanlar şiddet ve süreklilik bakımından ikiye ayrılır:

Astenik Heyecanlar: Her türlü korkular gibi ani felce sebep olan yahut ısırtıp, keder gibi ilerlemiş bir çöküntüyü (depresyon) doğuran heyecanlardır.

Stenik Heyecanlar: Sürur ve hiddet gibi uyarı öncesi heyecanlardır. Astenik heyecanlarda beyinde kanısızlık ve sonuçta bitkinlik, yorgunluk hissi, çalışmaya isteksizlik, uykusuzluk ortaya çıkar. Kuvvetli kederler, elem durumları olağan tahriklere karşı bir hissizlik doğurur. Bunun sebebini astenik heyecanların bilinç faaliyetine engel oluşunda aramak lazımdır. Karşı karşıya bulunduğu tehlikenin kişi farkında değildir, bu tehditle ilgilenmemektedirler.

Stenik (galeyan) heyecanlarda, kendisini doğuran olaylara yabancı öğeler genellikle algılanmaz veya yanlış anlaşılır. Örnek: Hareket halindeki bir otobüs bir arabaya çarpmak üzere iken, o sırada caddede silahlı kavga

edenler vardır, bu kişiler o sırada ateş etse dahi, arabadakiler bu olanlarla ilgili doğru bilgi veremez.

Heyecan (Coşku) Çeşitleri

a) Hiddet ve Mahiyeti: Hiddet heyecanının ceza hukukundaki adı 'tahrik'tir. Hiddet iradeye şiddetle ve hızla etki eder. Tahrik; psikofizyolojik bir olayın, insan ruhunun şiddetli bir safhasına belirli hukuki sonuçlar yüklemek suretiyle hukuken tanınmasıdır. Eski TCK'nın 51. maddesi hiddeti cezayı azaltıcı sebep saymıştır. İlk suçlu tahrik edendir.

b) Gazap: Ortada suç ögesinin oluşabilmesi için haksız ve tahrik edici bir fiilin bulunması yetmez. Bu fiil kişiyi şiddetli bir hiddete sevk etmelidir. Şiddetli olan bu hiddete GAZAP adı verilir.

Patolojik (Marazi) Öfke Nedir?

Korku gibi, öfke ve düşmanlıkta da şartlanma ve genelleme söz konusu olabilir. Engelleyici nesne ve durumlar öfke meydana getirir. Bu tablo çok sayıda tekrarlanırsa, kişi engele öfke ve düşmanlık içeren bir şartlanmış tepki kazanır. Örnek; sert baba ve çocuk.

Ceza Hukuku Bakımından Hiddet

Haksız tahrikte şiddeti yoğun olan hiddetten söz edilir. Diğer bir deyişle, gazap şiddetli hiddetin adıdır. Ga-

zap'ın patolojik hali akla psikozları getirmelidir. Bastırılmış ve kabul edilmeyen öfke dolaylı ve zararlı yollarla ortaya çıkar. Onun için öfkenin işaretlerini tanımak çok önemlidir.

Şiddetli Elem

Psikolojide elem:

a) Haz kelimesinin zıttıdır.

b) His heyecanlarından olan ve keder, yeis anlamlarına yaklaşan durumdur.

Elem durumu dinamik değildir, dolayısıyla suç meydana getirmez. Elemde suç, genellikle suçlunun sevdiği kişi ve maddelere karşı yapılan saldırılardan doğar. Böyle durumlarda tahrik doğuştan gelmez, kazanılmış (edilmiş) duygular önemlidir. Bu duygunun galeyana gelmesi için iç faaliyete ihtiyaç vardır. Ceza yasası, 'GAZAP' ve 'ŞİDDETLİ ELEM'i cezayı azaltan etken diye saymaktadır.

Teammüt: Sürekli ve inatçı bir psikolojik egemenlik gözlenir. Teammüt ile adam öldürmenin cezasını tahrikten dolayı indirmeye imkan yoktur.

Hayret: Dikkatin belli bir konu üzerinde odaklanmasıdır. Hayret heyecanında fizyolojik tınlama 'Hareketsizlik'tir, fazla şiddetli hayret 'donup kalma' doğurur. Büyük bir cüret ile işlenmiş suçlarda, failin; suçu hiçbir direnç görmeksizin bitirmesi müm-

kündür. Bu 'hayret'e uğrayanların hareketsizliğinden yararlanması şeklinde açıklanabilir.

Yeis: Keder, pasif veya aktif yeis haline sebep olur. Pasif yeiste hareketsizlik ve sessizlik vardır, hareketler yavaşdır. Dış dünya ile ilgisi, dikkati azalmıştır. Aktif yeiste kişi ağlar, yırtınır, haykırır, duyarlılık artar. Konsantrasyon azalmıştır, ilgi olgusu yoktur. Yeis'te 'kendi kendini itham' ve başkasına 'suç isnadı' mevcuttur. Derin ıstırapla, umutsuzluk ve karamsarlık arasında çok sıkı bir psikolojik bağlantı vardır.

Korku (Fobi): Yunancada kaçış, panik, korku, dehşet anlamlarına gelen PHOBOŞ sözcüğünden türetilmiştir. Fobilerin normal korkudan ayırt edilmesi 'ORANTILIK' ögesi ile mümkündür. Fobilerde korkuyu doğuran sebep ile korkunun şiddeti arasında büyük bir orantısızlık görülür. Bu orantısızlık bazen o kadar büyük olur ki, korkuya sebepsiz korku demek mümkün olur.

Normal Korku: Bu korku çeşitli fizyolojik tınlamalarla sonuçlanan bir heyecandır, başlıca fizyolojik değişimler şunlardır: Dermansızlık, kadınlar da süt kesilmesi, ağız kurumaması, sararma. Korkunun en hafif şekli çekingenlik ve en şiddetli hali de "dehşet'tir.

Faydalanılan Kaynaklar

- Erem F: Adalet psikolojisi. Güncellenmiş 11. Baskı. Başkent Klîşe Matbaacılık Ankara 2003
- Yücel MT: Adalet Psikolojisi. Geliştirilmiş Beşinci Bası. Ankara 2004
- Balcıoğlu İ: Şiddet ve Toplum Bilge Yayınları 11 Sosyoloji dizisi 3 Birinci Baskı İstanbul Şubat 2001
- Yörükoğlu A: Gençlik Çağı Özgür Yayın Dağıtım, Acar Matbaalık Tesisleri 7. Baskı İstanbul Eylül 1990

- Köknel Ö: Bireysel ve Toplumsal Şiddet. Altın Kitaplar, İstanbul 1996
- Başaran F: Psikososyal Gelişim Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları Yayın No:69 Ankara 1973
- Yavuzer H: Çocuk ve Suç 4. Basım Remzi Kitabevi, İstanbul 1986
- Özbek A: Sosyal Psikiyatriye Giriş. Ankara Ü. Tıp Fak. Yayınları Yayın No: 243 Ankara 1983
- Yakut S: Türkiye'de Kentleşme. Bir Toplumsal ve Kültürel Değişme Süreci. Kültür

- Bakanlığı Yayını Yayın No 345 Ankara 1970
- Öztaş B: Stres Nörofizyolojisi, Stres ve Hastalıklar(Ed. Tarhan Nevzat) Gri Ajans, İstanbul 1990
- Songar A: Canlılık, Stres ve Adaptasyon, Stres ve Hastalıklar(Ed. Tarhan Nevzat) Gri Ajans, İstanbul 1990
- Keleş R ve Ünsal A: Kent ve Siyasal Şiddet 1982 Ankara
- Türkdoğan O: Sosyal Şiddet ve Türkiye Gerçeği Timaş Yayınları, İstanbul 1991